

- // «Этнашкала» ў сучасным адукацыйным працэсе : вопыт станаўлення і перспектывы развіцця (да 10-годдзя існавання) / уклад. і навук. рэд. І. І. Сучкоў. – Мінск : Бестпринт, 2004. – С. 87–94.
14. Коротеев, А. Л. Функциональные и этноорганологические особенности белорусских народных духовых инструментов / А. Л. Коротеев : X Міжнар. Кірыла-Мяфодзіеўскія чыт., прысв. Дням славянскага пісьменства і культуры (Мінск, 24-26 мая 2004 г.) / рэдкал. : М. А. Бяспалая (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Бел. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў, 2005. – С. 66–72.
15. Крамко, А. Я. Беларускія народныя духавыя інструменты : вучэб. дапам. / А. Я. Крамко – Мінск : Бел. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў, 2005. – 34 с.
16. Назіна, І. Д. Беларускія народныя музычныя інструменты / І. Д. Назіна. – Мінск : Беларусь, 1997. – 239 с.
17. Moszynski, K. Polesie Wscodnie. Materijaly etnograficzne z wscodniego czescsi b. Powiatu Mozyrskiego oraz z powiatu Rzczyckiego. – Warszawa, 1928. – 304 s.
18. Pietkiewicz, Cz. Polesie Rzeczyckie. Cz. 2. Kultura duchowa Polesia Rzeczyckiego: Materijaly etnograficzne. – Warszawa, 1938. – 459 s.

Алег Аляхновіч

НЕКАТОРЫЯ МЕРКАВАННІ АДНОСНА ВЫКАРЫСТАННЯ МУЗЫКІ Ў ТЭАТРАЛІЗАВАНЫМ ПРАДСТАЎЛЕННІ

Aleh Alyahnovich

SOME OPINIONS ON THE USE OF MUSIC IN THEATRICAL PERFORMANCE

Даследуюцца спецыфіка музычнай падрыхтоўкі рэжысёраў тэатралізаваных прадстаўленняў. Раскрываецца важны аспект іх прафесійнай кампетэнцыі – аналіз музычных твораў, яго стылі і жанры, метадыка вывучэння.

In the article the author explores the musical training of directors of theatrical performances. The author reveals such aspects of their professional competence as: the analysis of musical works, styles and genres of music, methods of studying music.

Тэатралізаванае прадстаўленне – від відовішняга мастацтва, форма забаўляльнай культуры, у якім сродкамі тэатру адлюстроўваюцца важныя жыццёвыя з’явы, факты і ідэі. Да яго адносяць агітацыйна-мастацкае прадстаўленне, літаратурна-музычную кампазіцыю, тэатралізаваны канцэрт, масавую тэатралізаваную ўрачыстасць і сучаснае мастацка-спартыўнае свята.

Вызначальнай рысай тэатралізаванага прадстаўлення з’яўляецца кампазіцыйная пабудова (уступ, развіццё дзеяння, вырашальны момант, фінал), якая адрозніваецца ад зместу тэатральнай п’есы адсутнасцю развіцця з’яў, звязаных паміж сабой прычынна-выніковымі адносінамі. Як правіла, ў кожным тэатралізаваным прадстаўленні рэжысёрамі выкарыстоўваецца музыка як выразны сродак. Многія даследчыкі звяртаюць увагу на тое, што музыка прысутнічала ў старажытным абрадавым хоры як элемент «драматычнага роду» (В. Гусеў), у народным тэатры, выкарыстоўваецца ў розных жанрах сучаснай драматургіі.

У тэатралізаваным прадстаўленні музыка выкарыстоўваецца ў трох іпастасях – як выразны сродак, як структурны кампанент, як пэўны фон для развіцця дзеяння. Як мастацка-выразны сродак яна ўзбагачае выканаўчую палітру сродкаў і магчымасцей рэжысёра, не атрымліваючы пры гэтым самастойнага значэння ў тэатралізаваным прадстаўленні. З’яўляючыся структурным кампанентам рэжысёрскай пастаноўкі, музыка разам з літаратурным тэкстам становіцца часткай дзейснай структуры кожнага фрагмента прадстаўлення, а значыць і драматычным элементам апошняга.

Кожнае тэатралізаванае прадстаўленне мае сваю спецыфіку і патрабуе пэўнага музычнага вырашэння. Часцей за ўсё, нягледзячы на іх жанравую разнастайнасць і розныя ўмовы выкарыстання музыкі ў тэатральным дзеянні, рэжысёры ўзнаўляюць яе як музычны пралог, антракт, музыку ў развіцці дзеяння, фінал, эпізод, нумар.

Многія практыкі і даследчыкі тэатралізаваных прадстаўленняў у наш час адзначаюць, што ў сферы нацыянальнай культуры адбываецца ўхіл у асноўным у забаву, ажыццяўляецца дэфармацыя яе форм. Забаўкі маюць часам грубы і вульгарны кірунак, губляюць творчы пачатак, заснаваны на прынцыпах саперніцтва і меркантильнасці, не выконваюць функцыю духоўнага развіцця асобы.

Павысць узровень якасці забаўляльнай культуры немагчыма без пераасэнсавання прынцыпаў і метадаў прафесійнай падрыхтоўкі кадраў, у тым ліку і такіх як рэжысёры тэатралізаваных прадстаўленняў. Таму пры падрыхтоўцы будучых рэжысёраў тэатралізаваных прадстаўленняў неабходна распрацаваць тэорыю і метадыку ўдасканалення сістэмы падрыхтоўкі студэнтаў, якія будуць здольныя да арганізацыі разнастайных форм нацыянальнай культуры на высокім мастацкім узроўні. Ажыццявіць гэту высокародную справу немагчыма без авалодання рэжысёрамі асновамі музычнага мастацтва. Музыка, як адзначалі У. Меерхольд, В. Няміровіч-Данчанка, К. Станіслаўскі і інш., з’яўляецца важным элементам драматургіі тэатра і адным са сродкаў удасканалення тэатралізаваных прадстаўленняў (І. Шароў).

На аснове вывучэння літаратуры па праблеме выкарыстання музыкі рэжысёрамі тэатралізаваных прадстаўленняў і асабістага шматгадовага вопыту работы ў якасці музыканта і выкладчыка дысцыпліны «Музычна-шумавое вырашэнне свята», аўтар перакананы ў тым, што далейшае ўдасканаленне музычнай падрыхтоўкі адзначаных спецыялістаў магчымае пры ўмове спецыяльнай арганізацыі музычна-адукацыйнай, музычна-акцёрскай і музычна-рэжысёрскай дзейнасці студэнтаў. Пры гэтым важна, каб узровень музычнай падрыхтоўкі студэнтаў адпавядаў узроўню іх музычнай дзейнасці як рэжысёраў. Музычная падрыхтоўка павінна адбывацца ва ўмовах не толькі паралельнага, але і адначасовага вывучэння прадметаў спецыялізацыі («Рэжысура і майстэрства акцёра», «Моўнае дзеянне», «Музыка ў тэатралізаваным прадстаўленні», «Харэаграфія» і інш.).

Арганізацыя працэсу музычна-адукацыйнай, музычна-акцёрскай і музычна-рэжысёрскай вучэбнай дзейнасці на сінтэзе мастацтваў, патрабуе распрацоўкі і выкарыстання спецыяльнай метадыкі, у якой павінна быць адлюстравана спецыфіка дзейнасці рэжысёра дадзенай спецыялізацыі. Яна абумоўліваецца сінтэзам музыкі, слова, руху і інш., які заўсёды ўзнаўляецца ў адзінстве розных жанраў у тэатралізаваным прадстаўленні.

У Маскоўскім дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтваў (Расія) распрацаваны практычны вучэбны курс «Музычна-рэжысёрская дзейнасць» для студэнтаў спецыялізацыі «Рэжысёр тэатралізаваных прадстаўленняў», мэтай якога з'яўляецца «выхаванне рэжысёра, мастака, кампетэнтнага ў пытаннях музычнай драматургіі, які мае практычныя навыкі і ўменні ў рабоце з музычным матэрыялам і які свабодна арыентаецца ў сферы сінтэза музыкі – слова – дзеяння» [3, с. 5].

У гэтай праграме вылучаны два асноўныя раздзелы – музычна-акцёрскі і музычна-рэжысёрскі, якія скіраваны на ўзаемадзеянне вывучэння музыкі з асноўнымі прадметамі спецыяльнасці: рэжысура і акцёрскае майстэрства, музыка ў тэатралізаваным прадстаўленні, мастацтва гучнага слова, драматургія, пластыка, харэаграфія і інш. У праграме прадугледжаны акцёрскія і рэжысёрскія музычна-слоўныя, музычна-пластычныя, музычна-харэаграфічныя заданні для студэнтаў, а таксама вынік засваення імі работ і праектаў, які ацэньваўся «акордна» г. зн. у спалучэнні (сінтэзе) музыкі з іншымі мастацтвамі ў акцёрскім майстэрстве і рэжысуры тэатралізаваных прадстаўленняў.

Ацэньваючы гэту праграму ў цэлым станоўча, нельга не заўважыць адсутнасць у ёй важнага раздзела, звязанага з вывучэннем асноў музычнага мастацтва, менавіта з музычна-адукацыйнай вучэбнай дзейнасцю студэнтаў, засваенне якой вырашае ўзровень іх ведаў у галіне музыкі. Важная роля ў гэтай справе належыць прадмету «Музыка ў тэатралізаваным прадстаўленні». Ён фарміруе веды, неабходныя для разумення рэжысёрамі элементарнай музычна-тэарэтычнай спецыфікі музыкі, яе музычнай драматургіі, набывае навыкаў і ўменняў у аналізе музычных твораў, асэнсавання значэння музычна-выразных сродкаў у фарміраванні музычнага вобраза, авалодання практыкай у вакальнай і інструментальнай дзейнасці, у тэхніцы дырыжыравання, ведання гісторыі ўзнікнення і развіцця музычных жанраў і стыляў і інш.

Значэнне музычнай падрыхтоўкі будучых рэжысёраў узмацняецца ў сувязі з тым, што пераважная большасць студэнтаў (75–80 %) не мае даўняверсітэцкай музычнай адукацыі.

На наш погляд, пры выкладанні дысцыпліны «Музыка ў тэатралізаваным прадстаўленні» неабходна вызначыць яе змест і структуру, паслядоўнасць у вывучэнні музычнага матэрыялу і канчатковы вынік увасаблення ў тэатралізаваным прадстаўленні. Пры гэтым важна ўсведамляць, што музыка з'яўляецца часткай прафесійнай кампетэнцыі рэжысёра тэатралізаванага прадстаўлення. У той жа час яна вызначаецца адноснай самастойнасцю у межах сваёй кампетэнцыі і ўключае пазнаваўчы, тэарэтыка-практычны і практыка-пастаноўчы кампаненты (А. М. Жукава).

Пазнаваўчы кампанент уключае веды аб асноўных функцыях музычнага мастацтва, асаблівасцях музычнай мовы, жанраў і стыляў музыкі, музычна-слыхавога вопыту, назапашанага ў выніку праслухоўвання музычных твораў, тэарэтыка практычны – накіраваны на пашырэнне ведаў аб значэнні музыкі ў тэатралізаваным прадстаўленні, уменняў уводзіць музыку ў розныя элементы творчых праектаў, практыка-пастановачны – канчаткова замацоўвае пастаноўчыя ўменні ў практычнай дзейнасці, якія ўключаюць музычны матэрыял. Увядзенне музыкі ў тэатралізаванае прадстаўленне павінна адбывацца ў наступнай паслядоўнасці: – вызначэнне віду прадстаўлення, ідэі і драматургіі яго развіцця; – падбор музычных твораў у адпаведнасці з ідэяй, відам і драматургіяй тэатралізаванага прадстаўлення; – ажыццяўленне аналізу і ацэнкі падабранай музыкі; – апрацаваныя музычныя твораў у працэсе рэпетыцыйнай работы; – карэкціроўка і мантаж музычнага афармлення тэатралізаванага прадстаўлення камп'ютарнымі сродкамі, мантаж гукавога макета прадстаўлення.

Адным з найважнейшых аспектаў вывучэння музыкі рэжысёрамі тэатралізаваных прадстаўленняў з'яўляецца аналіз твораў музычнага мастацтва з мэтай тэарэтычнага вывучэння яго тыпаў, відаў, жанраў, стыляў, а таксама вызначэнне студэнтамі на практыцы класіфікацыі таго або іншага музычнага твору.

Важныя меркаванні для ажыццяўлення аналізу музычных твораў рэжысёрамі выказвае расійскі даследчык В. М. Лянзан. Ён сутнасць зводзіцца да наступнага:

1. У адрозненне ад музыкантаў, рэжысёры, як правіла, не валодаюць навыкам візуальнага вывучэння музычнага запісу і таму аналіз музыкі для іх – гэта аналіз на слых. Гэтаму садзейнічае тое, што музыка як від мастацтва першапачаткова разлічана на аўдыяўспрымання, якое садзейнічае вусным разважаннем аб музычным творы.

2. Натуральнае асяроддзе можа быць для студэнтаў-рэжысёраў асновай для знаёмства з музыкай. Яна гучыць у тэле- і радыё-праграмах, з розных гуканосьбітаў, рознага стылю ў кожным канкрэтным выпадку, аб'екты гучання ў парку, транспарце, нарэшце, музыка, якая выконваецца на канцэртах, фестывалях, святах, – усё гэта рэальнае гукавое асяроддзе. Яно вызначаецца ўсё час эклектычнасцю, полістылічнасцю, зменлівасцю.

3. Рэжысёру разам з усведамленнем зменлівасці акаляючага музычнага асяроддзя неабходна разумець яго як цэласную сістэму, у якой усё элементы ўзаемадзеіваюць паміж сабой. Такім чынам, разнастайнае гучанне акаляючага свету – вынік бясконцых жыццёвых ператварэнняў, якія адбіліся ў музыцы і сведчаць аб супярэчлівай цэласнасці быцця.

4. Галоўнае пры ўспрыняцці музыкі рэжысёрам – праўленне асацыятыўнага мыслення. Яно не залежыць ад таго, што музыка першапачаткова можа быць вызначана як «складаная» або «простая». Зразумела, што слыхавы вопыт ва ўспрыманні музыкі мае важнае значэнне – чым ён большы, тым больш зразумелай будзе ўспрымацца незнаёмая музыка. Важна, наколькі музыка адпавядае душэўнаму стану слухача, якое кола асацыяцый яна здольная ў ім выклікаць.

5. Развіццё слыхавога вопыту студэнта-рэжысёра павінна быць накіравана на набыванне навыкаў і ўменняў успрымаць музыку ва ўсім яе аб'ёме эстэтычных, гістарычных, культуралагічных сувязей. Музычны твор з'яўляецца носьбітам інфармацыі аб часе, стылі, псіхалогіі кампазітара, ўзаемадзеянні з іншымі відамі мастацтва. У гэтым выпадку музычны твор выступае не толькі як аб'ект аналізу, але і становіцца крыніцай ведаў аб навакольным асяроддзі. Рэжысёр, аналізуючы музыку, разглядае яе адначасова ў спалучэнні гістарычнага і музыказнаўчага аспектаў.

6. Слыхавы аналіз заўсёды павінен уключаць калектыўныя думкі на конт праслуханага твору. Менавіта асобныя назіранні, якія выказваюцца рознымі слухачамі, утвараюць цэласную ацэнку музычнага твору. Яны актывізуюць мысленне асобных індывідуальнасцей у адно цэлае.

Такім чынам, музычная падрыхтоўка – важны складнік прафесійнай дзейнасці будучых рэжысёраў тэатралізаваных прадстаўленняў.

Спіс літаратуры:

1. Жукова, А. М. Формирование музыкально-постановочной компетенции у режиссеров театрализованных представлений и праздников / А. М. Жукова : автореф. дис. ... канд. пед. наук. – Екатеринбург, 2012. – 23 с.
2. Лензон, В. М. Музыкальный анализ в профессиональной подготовке режиссера / В.М. Лензон. – М. : Государственный институт искусствознания, 1995. – С. 3–5.
3. Музыкально-режиссерская деятельность. – М. : МГУК, 1994. – С. 5.